

Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších - 5 [FF UK]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších \[FF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších \[FF UK\]](#)

◆ seminář, česky, vznik: zimní semestr 1994/1995

◆ seminar, Czech, origin: zimní semestr 1994/1995

Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších - 5 [FF UK] [1994]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 flash – únor 2026]

--- (hejdc05a_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Je to území, které má svou vlastní tradici. Je tam těch národů, těch tradic je tam celá halda, konkrétně šlo o hebrajskou tradici. No tak máme tady hosta, který nám k tomu něco řekne. Já mu za to moc děkuji, poděkuji ještě nakonec, ale teď budu šťasten, když nám o tom něco poví.

Jiný hlas: Moji milí přátelé, uvidíte, že s profesorem Hejdánkem jsme si v něčem velice blízko a v něčem dost rozdílní. On je *filosof*, já jsem svým školením lingvista. Čili on se zabývá pojmy a já se zabývám výrazy, řečeno heideggerovsky. A chtěl bych vám na začátek hned povědět, jak si to představuju metodicky, abyste neztratili nitku a měli kostru celého mého výkladu.

My lingvisté – z čehož, když by se to řeklo přesně, tak já jsem vlastně řemeslem *semitský sémantik*, tak by se to dalo říct hodně zamotaně. My lingvisté máme sklon k tomu, jak už řekl klasik Jaroslav Žák ve *Študácích a kantorech*, etymologizovat. No tak nemůžeme nezačít. Ale tato *diachronní*, tedy rozčasoaná perspektiva musí být uvedena do konfrontace s perspektivou *synchronní*, současnou. Totiž s tím, co my do toho pojmu, do těch pojmů *pravda* a *víra* vkládáme. Konfrontovat to je třeba a pak se zpětně podívat, jak nám ta *diachronní* perspektiva, to znamená minulost naší tradice, ve které stojíme, a potřeby zitrků korigují naše představy, ve kterých žijeme, kdy do pojmů vkládáme nejen leccos, co v nich není, ale co je nebezpečné pro život, pro naši věc.

Takže začneme nejprve u *pravdy*. Uvidíte, jak nám ta *víra* z té *pravdy* postupem vystoupí v tom okamžiku, kdy se přiblížíme k hebrajské vrstvě. Já jsem si udělal pár výpisků z jinak poměrně slušného

Etymologického slovníku jazyka českého od Václava Machka, který vyšel v roce 1971 a logicky je to relativně docela slušné. Podle Machka, a to je zajímavé, nesouvisí slůvko *pravit* ve smyslu vypravovat s *pravdou*, ale odvozuje je z chetitštiny. No, to mně připadalo trochu divné, nevěrohodné. A tak se domnívám, hned koriguju Machka, že to bylo naopak. Že *pravý* je starší tvar a *praviti* z toho vzniklo. *Praviti* ovšem bylo sloveso, které souviselo s *pravým*, jenomže mělo jiný smysl. Ve staroslověnětině to znamenalo řídit, vést rovným, přímým, správným směrem, správným způsobem. Odtud pak *pravda* jako opozitum ke *křivda*. Původně asi náležitý postup, spravedlnost. Teprve později stylizováno jako shoda se skutečností, tedy opak lži. Náznorně nám to ukáže sloveso *napraviti*, udělat správně.

Ale není důvodu, proč bychom odtud nemohli odvodit i sloveso, totiž řídit se sdělením, a tedy *praviti*, mluvit tak, aby se vše dalo správně. *Pravý* znamenalo podle Machka rovný, přímý, alespoň tak je to doloženo ve staroslověnětině. Teprve později a v druhém plánu v mravním smyslu, totiž jdoucí bez oklik, tedy latinsky *directus*, z toho francouzské *droit* a latinské *justus*, *verus*, německé *recht*. Kdežto teprve ve třetím plánu je to opak levého, tedy latinské *dexter*. Pro *pravý* ovšem ve smyslu pravá ruka, latinského *dexter*, existoval starší slovanský výraz, který zněl *děsný* z indického *dakšina* a z toho i latinského *dexter*, řecké *dexios*. U všech Slovanů byla *pravost* slušnost, spravedlnost, mírnost. Všimněte si, ty koncovky *-ost* znamenají subjektivní aspekt, kdežto *pravda* je spravedlnost, to je objektivní aspekt. Pak i *právo*, *pravidlo* a od toho *právní*, *správný*.

Právo, *pravý* nebo staroslověnsky *pravъ* nemá mimo slovanštinu ekvivalent. To je zajímavé. Má stejné zakončení jako *křivý*, ale tedy *křivý*, nesmírně česky levý. A to dává tušit, že je to domácí úprava něčeho jiného. Asi z toho, co bylo zároveň kdysi dávno prepozicí, adverbem a znělo *pro* a znamenalo vpředu a potom v odvozeninách něco, co jde přímo. Tedy označovalo cestu, která vede nikoliv oklikami, nikoliv křivě. Přesný protějšek, jenomže lingvisticky, foneticky, je latinské *pravus*, které však má opačný význam. Udělalo, jak říká jeden odborník, podivný sémantický obrat čelem vzad. Takže znamená v latině dnes *křivý*, stočený, nepravdivý, zruďný, zvrácený, pošetilý, špatný, zlý, nešlechtný a stává se opakem termínu *rectus* od *rego*, řídím. Tedy *rectus* je zřízený, správně řízený a *pravus* by bylo nezřízený. Asi k tomu došlo vlivem slovesa *depravare*, které znamenalo svést z pravé cesty, s významem potom zpětně promítnutým do adjektiva.

Už tohleto všechno, ten malý úvod nad češtinou, nás vede k tomu, že výraz *pravda* patří žel mezi velmi proměnlivé, jaksi až, mohli bychom říct trochu básnicky, *proteovské* pojmy. Nikoliv prosím *protetické*, *protetika* je něco jiného, to jsou náhradní údy, ale *Próteus* byl ten řecký bůžek, který se tak krásně měnil, že pokaždé vypadal jinak. No a *pravda* je v tomto smyslu *proteovský* pojem. Těch pojmů je řada, třeba *mýthos*. To je typicky *proteovský* pojem. *Mýthos* znamená u každého něco jiného. Nebo *mystika* také. Když řekne pravoslavný, že je něco mystického, tak to vůbec neznamená vznášení se, to znamená, že je to něco mimo vnější vědomí. Kdežto když to řekne Ind, tak to znamená splývání s Bohem a konec rozlišování mezi já a mezi veškerým jsoucnem. To jsou velmi proměnlivé pojmy. *Pravda* taky. Každý chce mít *pravdu* a tak za ni vydává to, co má.

A ilustruje to, a teď se od té diachronie české podíváme trošičku na evropskou synchronii, prostě jazykové srovnání. Angličan řekne: „He is right.“ Doslova: „je napravo“. Kdežto Francouz řekne: „Il a raison,“ má rozum. A Němec řekne: „Er hat Recht,“ doslova má právo. A Čech má pravdu. To jest je vlastníkem správného pojetí nebo dokonce, kdybychom se vrátili k staročeskému významu slova *pravda*, *spravedlnost*, „má *spravedlnost*“. Je otázka, nakolik i husovská *pravda* je vlastně *spravedlnost*. Tím se dostaneme, když to takhle formulujeme, okamžitě i poblíž velkého problému křesťanské tradice, totiž pojmu *spravedlnosti* a *ospravedlnění*. Ale to zatím nechme stranou. *Filosofické* slovníky dnešní, copak jsem to měl v ruce, tady vám to můžu říct.

Hejdánek: Které pány jsem si vypsál, Walter Brugger, *Philosophisches Wörterbuch* a pak Höffe, *Lexikon der Ethik*. No, ti říkají, že formální *pravda* je samozřejmě v evropské kulturní tradici shoda se skutečností a jejím kritériem je evidence. Materiální *pravda* pak prý je shoda myšlenky či výpovědi se jsoucnem. K tomu bych dodal, tak mluví o *pravdě* ti, kdo jsou, vyjádřeno ovšem kategorií jaksi mého oblíbeného Martina Bubera, bezpečně usazení v *říši* ono. V *říši* ono, v *říši* předmětné, se ovšem biblické pojetí *pravdy* nezakládá. Tam je to jinak.

Biblické pojetí *pravdy* souvisí samozřejmě zase s výrazem. Zní *emet* a je to odvozenina kořene *aman*. Kořen *aman* znáte všichni, poněvadž je obsažen ve zvuku *amen*, které se říká na konci modliteb, na konci liturgie. Tento kořen *aman*, dost jste dělali něco z hebrejštiny, píše se to *alef*, *mem*, *nun*, na samohláskách jako v semitských jazycích záleží málo, je doložen jen v hebrejštině a teprve z ní pronikl druhotně do aramejštiny, syrštiny i arabštiny. Jeho základní význam je být pevný, spolehlivý, trvalý a věrný. Toto trvalý a věrný spolu souvisí, okamžitě nás uvádí do problému času.

Je zajímavé, že jediná obdoba v celém starém Orientu je v egyptštině, kde kořen *mn* znamená také být pevný, trvalý. Někteří badatelé se domnívali, že jde o výpůjčku z egyptštiny. Věc zůstává nejistá, a protože egyptština, jak asi víte, není semitský jazyk, egyptština je zvláštní jazykový útvar, který vznikl srůstem prvků několika hamitských, semitských a možná ještě jiných a máme s ním problémy na rozdíl od jazyků v celé Arábii, které jsou celkem jednoznačně a bezpečně semitské a dělí se na jiho-semitské, arabštinu a etiopštinu, na východo-semitské, akkadštinu s podřečím babylonštiny a asyrštiny, a na západo-semitské, což je kanaánština, hebrejštiny, feničtiny a tím trochu vzdálenější aramejštiny.

Takže s tou egyptštinou to je problém. Musíme to nechat otevřené. Velmi zajímavé však jsou slovesné odvozeniny od tohoto kořene, z něhož jmennou odvozeninou je *pravda*. Hebrejštiny má zvláštním způsobem postavené sloveso a já vás musím do tohoto slovesa trošičku uvést, protože jinak bychom do toho hebrejského pojetí a struktury *pravdy* nepronikli. Hebrejštiny má víceméně u každého slovesa, aspoň potenciálně, i když ne u všech doložené, možnost takzvaného obyčejného stupně kmenového, který odpovídá našemu, pak má takzvaný stupeň intenzivní, kdy je činnost usilovná a konečně, a to je nejzajímavější, může od všech sloves, alespoň teoreticky, vyrobit to, čemu říkáme *kauzativ*.

To si musíme vysvětlit. *Kauzativ* od ležet je položit, čili být příčinou toho, že něco leží. *Kauzativ* od stát je postavit, být příčinou, *kauzou*, že něco stojí. *Kauzativ* od vidět je ukázat, způsobit, že někdo něco vidí. Od pít je napojit, od jíst je krmit. Tedy způsobit, že se něco děje, *kauza*, příčina, ne? Tedy někdy se mu říká zapříčiňovací kmen. A tento kmen je můstkem v hebrejštině alespoň mezi *pravdou* a *vírou*.

Sloveso *aman*, od něhož je tedy odvozen termín *emet*, *pravda*, znamená v základním kmeni být *pravdivý*,

spolehlivý, pevný, věrný. Pojd'te, sem se vejdete. Vejdete se někam?

Jiný hlas: Jo, mám lepší výhled na tuhle filosofickou katedru, kterou jsme tady zrovna uvolnili.

Hejdánek: To určitě. No. Takže tedy *aktivum* toho prostého kmene znamená být pevný, spolehlivý, věrný, trvalý. *Nifal* znamená tedy být shledán pevný, věrný a tak dále. Jenomže být pevný v *kauzativu* by znamenalo dělat někoho pevným, dělat někoho trvalým. A tohleto je v hebrejštině věřit. Představte si, dělat někoho věrným. No, to je přece nesmysl, že my děláme vírou Boha věrným. Rozumíte tomu? To kdebychom byli?

Ale zase, naši otcové lingvisté, kteří se v tom hrabali důkladně, zjistili, že ten zapřičiňovací kmenový stupeň, *kauzativ*, má tři formy. Ty jsou velmi závažné. Ta jedna forma se nazývá *faktiv*.

Jiný hlas: *Facio*, dělám.

Hejdánek: *Facio*, dělat. Když někoho třeba, já nevím, dělám statečným, když se stane statečným, o někom dělám statečným a nějak to způsobím, že on potom opravdu statečný je. To je *faktiv*. A teď si představte, že někdo moc statečný není, ale já ho přesto za statečného považuji. Ono ho to může vystužit, vidíte? A když ho za statečného považuji, latinsky *aestimo*, tak tomu říkáme *estimativ*. Tedy někoho za nějakého považovat.

A já můžu dělat ještě další věc, já ho můžu za statečného vyhlásit, deklarovat. Krásně se nám to ukáže v soudnictví. Někdo je obviněn a teď se ukáže, že je nevinný, že je spravedlivý a tak je ospravedlněn na základě alibi a důkazů soudních je ospravedlněn fakticky, máme *faktiv*. Ale může se stát, že důkazy o jeho vině jsou nedostatečné a v tom případě právní zásada o presumpci neviny řekne: budeme ho považovat za nevinného, čili za spravedlivého. A můžeme tento termín nazvat, že ho ospravedlníme, ale na základě nedostatku důkazů. To je *estimativ*, domnělé. Ale soud musí vydat rozsudek. A soud musí tento rozsudek vyhlásit. A tak ho za toho spravedlivého musí vyhlásit, a to je *deklarativ*. Čili všimněte si, že to ospravedlnit má tři stupně: *faktiv*, *estimativ*, *deklarativ*. A teď stejně je to s tím věřením, věrností a pravdou.

Když věřím – a teď prosím jsme uvnitř hebrejského slovesa *amán* – tak tím neříkám, že Bůh se stává věrným tehdy, když mu věřím, nýbrž říkám, že ho za věrného považuji, a to třeba i navzdory své vlastní nevěrnosti, nedůvěřivosti a nevěře. A že ho za věrného vyhláším navzdory tomu, co je před očima. A tady jsme u věci, moji přátelé, která je centrálním pojmem celého mého myšlení a života. To je důvod, proč jsem teolog. Já jsem teolog ne proto, že by byl *anima naturaliter religiosa*, člověk, který potřebuje na nějaké představě viset, já jsem v podstatě takový suchý rozumář.

Jiný hlas: Přitahovat, nepřitahovat, jak se to vezme, že?

Hejdánek: Stupeň ještě větší. To je pravda, to je pravda. Ale já jsem našel, bylo mi ukázáno, chcete-li, že moje *noetika* není *metafyzicky* relevantní v takovém smyslu, jak si to například mysleli marxisti, když říkali: No, člověk může dokázat to, co není. Já vím, že teď vulgarizuji, rozumějte, ale jde mi o směr, abyste rozuměli. Já jsem tedy přesvědčen, že nejen moje nedůvěra, ale i moje nevěra věrnost Boží nevyprázdňuje. Škodí tolik, jako když pes na měsíc štěká nebo vyje. A v tom okamžiku jsem svobodný od svých pocitů. Nebo osvobozován. A to je ten rozhodující krok od zajetí ve vlastním já, který mi umožňuje, abych se otevřel.

Takže víra, všimněte si, ve smyslu hebrejské *sémantiky*, není výpověď o mých zbožných pocitech, nýbrž výpověď o tom, že navzdory tomu, co je ve mně a kolem mě, Boha za věrného považuji a Boha za věrného vyhláším. To je víra. A teď odtud je krůček k pravdě. Ale tohle všechno jsme si museli vyložit, aby nám bylo zřetelnější, o co jde v té pravdě.

Odvozeniny neslovesné od kořene *amán*, převážně jména, jsou různé, je jich řada, ale já se zmíním jen o třech, které jsou závažné. První znáte všichni, je to to původní *ámen*, snad také kdysi jméno, užívané ovšem jako *adverbium*. Řecký překlad *genoito*, staniž se, ukazuje, že asi znamenalo v původním smyslu asi tolik co určitě, jistě, zajisté, staniž se.

Dvě odvozeniny jsou slovesné, jsou zřetelně podstatná jména z tohoto slovesného kořene. Jedno z nich *emúná*, to je pevnost, spolehlivost, věrnost, poctivost, a někdy se překládá jako víra. Ale mnohem vyšší

frekvenci má *emet*. A to je ekvivalent latinské *veritas*, řecké *alétheia*, alespoň podle frekvence v řeckém *Starém zákoně*, *Septuagintě*.

Ta *emúná*, pevnost, spolehlivost, věrnost až víra, není centrálním termínem pro víru ve *Starém zákoně*. Ten zní jinak. Tam není ve *Starém zákoně* pojem víra tak centrální jako například v *Novém zákoně* u Pavla. A to proto, že *Starý zákon*, hebrejščina, je dynamická a myslí ve slovesech. Ve *Starém zákoně* toho Božího království moc nenajdete, ale najdete tam vyznání: kraluje Hospodin. To je sloveso, kralování. Kdežto Ježíš mluví o Božím království, které ale je, pozor, Boží kralování. Nejdřív akce a potom teprve stav. Když to obrátíme, tak se nám to může snadno rozjet pod rukama. A stejně v hebrejštině je pro to, čemu se v *Novém zákoně* nazývá víra, pozor, už ne *lingvistický*, ne jazykový, nýbrž obsahový ekvivalent kořen *batach*, který znamená původně o něco se takhle opřít, spoléhat na něco. Tedy spoléhat, rozumí se, na Hospodina. Takže například mladí Izraelci v Izraeli nosí placky a na nich je napsáno hebrejsky *ebtach bašém*, čili spoléhám na Hospodina. Šém je samozřejmě jméno hebrejsky, ale oni ho opisují tímhle tím způsobem, poněvadž se vyhýbají jménu Božímu. Tedy spoléhám na něco, jsem o něco opřen. Není to zase především výpověď o mém vnitřním smyslu. Všimněte si, jak se tu dostáváme mimo to psychologizování, které je kolem nás v bohaté míře.

A podívejme se na ten pojem pravda, *emet*. Německé slovníky říkají, že to je především *Beständigkeit*, tedy asi to, co stálost. Když se podíváte na frekvenci ve *Starém zákoně*, mimochodem mám to tady a je dost vysoká, ano, kdežto *emúná* jen 49krát, tak *emet* je ve *Starém zákoně* doloženo 147krát. Tak je to něco, v čem je vždycky časová *dimenze*. Totiž trvám na tom, co jsem slíbil. Stojím si v slibu, jsem pevný ve svém předsevzetí. Tento časový moment je nejen závažný, nýbrž přímo klíčový. Jde tu především o to, že zítra opravdu udělám, co jsem dnes nebo už včera slíbil. Několik příkladů. Muž pravdy Exodus 18, 21 je ten, kdo se nedá ničím odchýlit od svého slibu ani nijak ovlivnit či uplatit, ale udělá, co má. Znamení pravdy, Jozue 2, 12, ta červená šňůrka, co Raab vyvěsila z okna, je takové znamení, na které se bude v budoucnu opravdu dbát, které bude platit. A slova pravdy, Kazatel 12, 10, jsou taková slova, na která se lze spolehnout za všech okolností.

Tato časová *dimenze* pravdy v hebrejském smyslu je klíčová. Pravda je to, co se i nadále osvědčí či bude osvědčovat jako pevné a spolehlivé. Pravda je tedy dynamická, má rozměr naplnění či odborněji má *eschatologický* průběh. Její fakticita, v uvozovkách to tu mám, není předmětná. Nejde o něco, co bezčasově a bezokolnostně, prostě *absolute*, odpovídá skutečnosti, nýbrž je dějinná.

Možná, že bychom to slůvko dějiny mohli trochu upřesnit. Nejde tu aspoň v *Bibli* o dějiny v imanentně evolučním smyslu. V biblickém smyslu jsou dějiny tvořeny posloupností božích zásahů do dění. A tak je asi nejpresnější, alespoň v dnešní terminologii, názvosloví, říci, že starozákonní pojetí pravdy je pojetí dějově *eschatologické*. Spočívá v tom, že pravda se prokazuje činem. Když se ukazuje, že slib, slovo, zaslíbení nebylo klamem.

Všimněte si, jak se tu vracíme k tomu pojmu, který se nám vyskytl v češtině – pravda a praviti. Jestliže si něco pravím, i když tam ta spojnice je trochu hypotetická, já jsem se vám přiznal, že tady toho Machka jsem se opovážil trochu a jenom hypoteticky korigovat, tak tedy, když to, co jsem pravil, splním, tak to bude pravda.

Klasické místo v celém *Starém zákoně* je po mém soudu Jeremjáš 10, 10. Tam se říká, já vám to řeknu nejdřív hebrejsky, ale hned to přeložím: *ve-Adonaj Elohim emet hú Elohim chajjim u-melech olám*. Ta slova: Hospodin Bůh pravda, on Bůh život a král věků. Ani kralický, ani nový ekumenický překlad nevystihují dosti přesně, o co tu jde. Říkají v podstatě souhlasně, že Hospodin je Bůh pravý, Bůh živý a král věčný. Jenomže to je málo.

Hebrejské znění tu má vazbu, která je nesmírně plastická. Víte, já jsem do hebrejštiny dodneška zamilován, a je to možná z mých lásek ta, která nejdéle trvá. Začal jsem s tím o prázdninách ze sexty do septimy a už v septimě jsem si napsal hebrejskými písmenky na lavici. Že náš fyzikář, kterež mě proháněl, když jsme počítali střídavé proudy a mně to moc nešlo... já, a teď jsem tam měl nějaké takové domácí zvířátko, a to jsem tam napsal hebrejsky na lavici. To vám vykládám pro osvěžení, aby v tom taky nebyl

přílišnej hřib. A náš fyzikář, dej mu Pánbůh věčnou slávu, to byl moudřej člověk, se na tu lavici naklonil, usmál se a povídá: „To je hebrejsky?“ Já byl studentík... „Ano.“ Říkal: „To jste psal vy?“ „Ano.“ A on na to brejle, ačkoliv to bylo česky, jenom v hebrejských písmenkách, nepostřehl, že to je po něm. Umíte si představit, jak se ubohé studátské srdce radovalo. A tak říkal: „A vy nevíte, že se nemá psát po lavicích?“ Já jsem řekl: „Ano.“ „Tak to smažte.“ I v tom bylo: „Ano.“ A tím to skončilo. A bylo to krásný.

No a od té doby jsem se do hebrejštiny zamíloval hlavně proto, a teď zase přeskakuju do vážné polohy, to už říkal Victor Hugo, že je třeba *approfondir les lagunes de tragique de comédie*, jinak to není ono. Ta hebrejštiny mně ohromně pomohla, když mě trápil problém času. Problém smrti. Víte, padaly bomby, válka byla, to jsme zažili oba v tom dětství, ve své staré vyděděnosti... no jo... Takže nešlo dobře propadnout tomu omylu, kterému mnoho lidí kolem nás velmi pilně a statečně propadá, totiž že jsou nesmrtelní. A tak byl jen krůček, jak stojí psáno také ve *Starém zákoně*, říká to David: „Mezi mnou a smrtí“.

A čas se smrskával. Jsme opravdu v moci *chrónu*, který, jak říká Aristotelés, *kata-tekei*, totiž rozpouští všechno, co vytvořil, porodil, bůh *Chronos*, znáte ten starý mýtus, to zároveň zase pohlcuje. Jak z toho? A ejhle, ukázalo se v hebrejské gramatice, že čas *chrónos* je souřadnice našeho myšlení. On to sice vypočítal taky Einstein, jenomže to mi ještě tenkrát nedošlo. To se mně potom promítlo až dohromady. Společně víte, že teorie relativity říká, že vlastně čas je jenom tam, kde je hmota v pohybu, kde není pohyb, není čas. A hebrejštiny nemá termín ekvivalent pro *chrónos*. Má jenom ekvivalent pro *kairos*.

Z hebrejštiny *et*. To znamená čas příležitosti, omezený. Každý z nás má svůj čas. Protože se naše časy překrýly, tak jsme se mohli setkat. Ale čas je *dimenzí* mé osobnosti. Žádný objektivní čas mimo mne a mimo toho, v čem jsem nebo s kým se setkávám, neexistuje. *Chrónos* je fantasma. A to mě nějak pomohlo k novým průhledům, a tak jsem u té hebrejštiny zůstal.

Vraťme se zpátky. Když čtu hebrejský text, tak je to tak, jako by se mně obraz měnil v reliéf. Víte, to, co je v ploše, má najednou novou plastičnost. I ten výraz *Jeremjáš*, ten... promiňte, ten obrat *Jeremjáš*. Jak to vlastně je doopravdy, to, co jsem vám před chvilkou hebrejsky tady recitoval? Hebrejské znění tu nemá genitivní, odborně tomu říkáme adnominální vazbu, protože tam by musel stát jiný tvar, muselo by to být *Elóhé emet* a nikoliv *Elohím emet*. Pravda tu je v apozici. Takže je nutno přeložit: A Hospodin je Bohem, který je pravda sama. Je Bohem, který je život sám. A je králem věků. Jenomže i hebrejský věk, kterým je *ólám*, je něco jiného, než si my představujeme. *Ólám* je oblast, a to jak časová, tak prostorová, jejíž hranice leží za naším horizontem a to je v jeremiášovském kontextu zcela zřetelná výpověď. Ten kontext říká: Modly národů nic nedokáží. Ale Hospodin, jenž je pravda sama, splní, co zaslíbil. Hospodin, jenž je sám život, dá život hynoucím. A on sám jako vladař všeho jsoucna, věku či světa, vysvobodí ty, kteří mu patří.

Musíte si představit, že to říká Jeremiáš v situaci zajetí babylonského. Je-li Hospodin pravda, pravda sama, pak smíme čekat v zajetí babylonském, že se stane, co zaslíbil, navzdory tomu, co máme zatím před očima.

Proti tomu uděláme značný krok někam jinam, když se podíváme, jak to vypadá v Novém zákoně. Nový zákon, jak víte, je psán řecky. A tam se pravda a víra řekne dvěma rozličnými výrazy. Víra je řecky *pistis*, kdežto pravda je *alethéia*. To spojení mezi pravdou a vírou, které je tedy v hebrejštině bezprostřední – obě dvě jsou odvozením, mohli bychom říci, téhož kořene – v Novém zákoně už není. Proč? No, samozřejmě proto, že z důvodů naprosto historických a konkrétních, protože bylo třeba šířit evangelium v řeckém jazyce, a tak byl Nový zákon napsán řecky a musel být tedy také vyjádřen v pojmech, které tenkrát už v té řečtině měly svou historii.

Ale nesmíme zapomenout, že pisateli Nového zákona byli Židé, byť jazykově helenizovaní. Ale duchovně byli zřetelně zakotveni ve *Starém zákoně*, takže i když píší řecky, je v pozadí jejich řeckého mluvení hebrejské myšlení. Většina ústředních novozákonních pojmů má nejen hebrejské pozadí, tedy ekvivalent, nýbrž je navíc i významově, sémanticky strukturována tímto starozákonním ekvivalentem, případně celou tradicí starozákonní, která za ním leží.

Řecký výraz *alethéia*, já jsem si to už vykládal, tak to můžu zkrátit, má samozřejmě jinou etymologii a proto i původně jinou sémantickou strukturu. Řekům označoval to, co je zjevné, odkryté, až průhledné. Tvoří ho *alfa privativum*, tedy záporová předpona *a-*, to znáte, třeba *a-tematický* a podobně, naše *ne*, a dále je v něm odvozenina od slovesa *lanthanó*, skrývám, tajím. Od téhož slovesa je odvozeno i jméno podsvětní řeky zapomnění *Léthé*.

Jenže podíváme-li se do velkého novozákonního teologického slovníku Gerharda Kittela, dozvíme se, že v Novém zákoně došlo v obsahu výrazu pravda k významnému posunu. Jeho původní řecká náplň spočívala v tom, že *alethéia*, pravda, byla protikladem báje, mýtu, a proto patřila na stranu stejnou jako *logos*, jímž řecká mysl vyjadřovala své vnímání jsoucna jako logické, srozumitelné struktury. To nejsou báje, to je *logos*, nebo: to nejsou báje, to je pravda, mohl Řek říci. Někdy může být adjektivum *aléthes*, pravdivý, zaměněno za výraz *orthos*, rovný, přímý, správný.

U Platóna je *alethéia*, pravda, tedy to, co je věčné, božské, co tedy patří do světa idejí. Všimněte si, mimo čas, mimo proměnu. A je protikladem toho pouhého stínového obrazu, kterým je hmotná skutečnost. Já vím, že to, co tady vám říkám, je zjednodušující zkratka, že tu nejsem Platónovi zcela práv, ale dává nám alespoň předběžně a přibližně tušit, kterým směrem se ubíralo řecké přemýšlení o pravdě. Jak za jeho, za tímto přemýšlením bylo úsilí vymanit pravdu z té proměnlivosti jevů a vzhlednout k nadčas.

Je to jakýsi takový ascendentní přístup. Použitelnost tohoto pojmu pro vyjádření novozákonní zvěsti byla ovšem zpočátku problematická. Jak se utkat s tím rozporem té časové, dějové pravdy hebrejské a té nadčasové, ideové – chcete-li, ideální, ne, ideové, taky špatně... jak to říci... k ideám příslušící – pravdy řecké? Jak to dát dohromady?

No, udělali to tím, že z nadpozemského se stalo budoucí. Čili svět idejí byl nahrazen perspektivou budoucnostní, eschatologickou. Jinak řečeno, v tom myšlení starého křesťanství, u církevních otců to vidíme zřetelně, dokonalost nás nečeká v nehmotné duchovní nadpozemskosti, nýbrž v Boží budoucnosti, v Božím království. A tím se *alethéia* přiblížila k tomu, co se v hebrejštině vyjadřuje výrazem *emet*, pravda. Jakési napětí tu ovšem zůstalo. A novozákonní teologii nezbývá, než se s tímto pojmem znovu a znovu zabývat, než s jeho obsahem znovu a znovu zápasit.

Jenomže tento zápas, tohle zabývání se, není jen záležitostí novozákonní teologie. To je záležitost každého, jak křesťanského zvěstování, tak v podstatě nakonec i každého filosofického přemýšlení. Zápasit s obsahem pojmu, kriticky analyzovat, konfrontovat to, co tam vkládáme, s tím, co v nich spatřovala tradice a tak dále.

Důležité je, že na rozdíl od depersonalizovaného, tedy odosobněného světa idejí, Nový zákon personalizuje. Víte, to je stará věc, tady se utkává Nový zákon ve jménu celé té staré semitské tradice s tím, co Řekové udělali dávno dřív. Malý exkurz možná bych si tady mohl dovolit. Jak máme s časem? Jak máme s časem?

Jiný hlas: Máme.

Hejdánek: Kolik?

Jiný hlas: Celkem to má trvat dvě hodiny, začali jsme o půl druhé, máme do dvou hodin čas.

Hejdánek: Obecně, prima, bezvadné. Tak to nám ještě zbude možná chvilka na rozhovor. Já jsem tak v polovině nebo dvou třetinách. Tak tedy, jak to bylo. Někdy mezi sedmým, šestým stoletím nastává v celém nám známém kulturním světě zvláštní jev, který jsem se pokusil trochu vypracovat a popsat ve své knížce *Nástin religionistiky*, a kterému říkáme etický zlom. Tenkrát se ukazuje, že magické rituály ovlivňování božstev špatně fungují nebo nefungují vůbec, a tak je třeba jít na to jinak. A tak přicházejí přibližně ve stejné době v Číně Konfucius a o něco málo starší Lao-c' a říkají: „Změňte se, neměňte bohy.“ A něco podobného říká jejich téměř současník Buddha a jeho zase současník nebo téměř současník Mahávíra v Indii. A daleko od toho není ani Zarathuštra, i když je asi o něco starší. Neměňte bohy, změňte se, proto etický zlom. Jenomže tenhle etický zlom proběhne jinak na Předním východě.

Řekové, myslím na Thaléta a takové ty pány ze sedmého století, 600 a něco, mění pod tím tlakem rozpadajícího se mýtického obrazu a nefungujícího kultu bohy na živly. *Depersonalizace*. Kdežto v

hebrejské oblasti proroci, především ten Jeremjáš, který je asi ústřední postava, říkají: „Nestačí etika. Ne, nezrušte personální vztah, ale je třeba se zeptat, zdali ten, koho vzýváte, není jiný, než si ho představujete.“ Rozhodně personální rozměr zůstává, ale člověk...

--- (hejdc05b_cleaned.flac) ---

Hejdánek: A tahle personalizace, chcete-li *re-personalizace*, ale na docela jiné rovině, znamená průlom do všeho dalšího mluvení o Bohu, které na jedné straně navazuje na *Starý zákon*, užívá jeho zásob pojmových, a přece je nově transformováno. A možná že nejlíp by se to dalo docela názorně vyjádřit, kdybychom si vzpomněli na to, co všichni znáte nazpaměť, to vánoční poselství: „Sláva na výsostech Bohu a na zemi...“ a teď se konvenčně říká: „pokoj lidem dobré vůle.“ A to je nesmysl, to tam vůbec není. V řeckém znění je: „pokoj lidem, v nichž má Bůh zalíbení“ (*en anthrópois eudokias*). *Eudokia* je řecký termín pro hebrejský *racón*.

Ale v tom je právě ten rozdíl. Ve *Starém zákoně* není docela zřetelné, v čem Bůh nemá a má zalíbení. Zdá se, že má zalíbení v Izraeli, ale i ten tohoto milého Hospodina neustále naštává, poněvadž dělá jednu vylomeninu za druhou. To si ze *Starého zákona* můžete přechíst.

A teď Bůh ve svém milosrdenství tohle překročí a řekne: „Dobře.“ Teď hrozně moc vulgarizuji, ale snad vám to takto nejlépe přiblížím. Bůh si řekne: „Tak už dobře, já se nebudu rozčilovat ani nad tím, co vyvádí Izrael, a dokonce už ani ne nad tím, co vyvádí lidi. V hříchu mít zalíbení nebudu, ale budu mít teď zalíbení v lidech, ne už jen v Izraeli.“ Ten novozákonní překročení je překročení od Izraele k lidem. Ale toto překročení je pro člověka a skrze člověka v člověku, a to je Ježíš. A tím jsme u toho problému *re-personalizace*. Tedy po Izraeli, kde deseti proroků už dříve jsou účastníky etického zlomu – Bůh nemizí, ale je jiný, než si ho člověk představuje, jeho personalita přestavuje, *transcenduje* lidskou představu o osobě.

Právě ve směru tohoto staršího prorockého vykročení pokračuje tedy *Nový zákon*, když chápe pravdu personálně. Ony už byly dříve takové ty náznaky vykročení, například moudrost (hebrejsky *chokhmah*, *sophia* řecky) v moudroslovných textech *Starého zákona* už byla *hypostasována*. Vzpomeňte si, jak se tam říká v *Knize přísloví* (myslím osmá kapitola to je), jak Hospodin měl moudrost přede všemi věky, jak si s ní hrál. To je krásná představa. Hospodin si hraje s moudrostí, není sám. To se potom objevuje v Trojici, poněvadž Trojice je učení, které chce říci, že uvnitř Boha je vztah, který není závislý na vztahu k tomu, co je mimo něj. Čili život, vztah je život.

Ale zde v *Novém zákoně* tato personální pravda přichází v Kristu, který přišel, aby – a teď cituji novozákonní místa – „svědectví vydal pravdě“ (Jan 18,37). Ba „milost a pravda se stala právě skrze Krista“ (Jan 1,16). Jeho učedníci vyznávají: „Slovo tvé pravda jest,“ a to je mnohem víc, než že je jen správné a pravdivé, ono je pravda sama. Ba dokonce Ježíš řekne u Jana 14,6: „Já jsem ta cesta, pravda i život.“ Navazuje to na *Starý zákon*, na Jeremiáše 10,10. A hned pokračuje: „A tato pravda vás vysvobodí.“

To znamená, a teď si vzpomeňte na tu časovou dimenzi hebrejské pravdy, že Kristus je splněním božího zaslíbení, že v něm Bůh se osvědčil jako pravdivý, když splnil, co slíbil. Pokusme se shrnout, co jsme se z té biblické analýzy dozvěděli. Nejen starozákonní, ale ani novozákonní pravda není orientována na to, čemu my jsme si dnes navykli říkat skutečnost, to vnímáme především svými smysly jako skutečnost. Není to tedy, alespoň především, ona shoda se skutečností a její ověřitelnost. Ale, a to je velice závažné, není to také pravda ve smyslu statické ideje, mimočasové, neproměnné.

Biblická pravda má časový rozměr. Upíná se k setkání s tím, který zaslíbil a splnil. Kdežto my slibujeme a neplníme, selháváme, a tím právě klameme nejen druhé, nýbrž i sebe. Nejsme věrni svému poslání, svým úkolům, svým slibům, a to znamená, že nežijeme s pravdou. *Bible* říká, že jsme jako polámané třtiny. „Kdo se o takovou polámanou třtinu opře,“ vykládá prorok, „toho zraní, pronikne mu rukou.“ A proto nás biblická pravda, tedy věrný Bůh a věrný Kristus, především zahanbuje. Říká křesťanská zvěst stále znovu a znovu: teprve totiž zahanbený člověk je hotov přijmout něco, co půjde proti srsti jeho pýše a jeho sebevědomí, jeho vzdoru.

Ale všechno to, co vykonal Hospodin při Izraeli, a to, jak Kristus naplnil boží zaslíbení, ukazuje a to zcela

jednoznačně, že pravda je nejen nad námi, to by stačila i ta statická, nýbrž že je s námi, že jde s námi, že se na ni můžeme spolehnout, protože je živá. A to, že se na ni můžeme spolehnout nejen navzdory tomu, co je v nás, co je kolem nás, ale i navzdory tomu, co je v nás. A tady si vzpomeňte, jak jsem vykládal o víře, tady se to znovu protíná, že pro mě je víra právě to, co mě osvobozuje, abych svou vlastní skepsi považoval za relevantní. Tady by se to znovu protlo.

A Bible má proto krásný výraz, je to u Pavla (Římanům 4,18). Tam se mluví o biblické naději proti naději. Je to sice vyjádřeno pomocí jiného termínu, naděje (*elpis*), ale my jsme si už vyložili: jestliže pravda je splnění toho, co bylo zaslíbeno, pak naděje je vlastně jiným opisem pro tentýž děj. Kdybychom byli odkázáni na pravdu kolem sebe nebo na pravdu v nás, tedy pravdu *immanentní*, bylo by to s námi zlé. Jiný hlas: A tady se to potkalo. Kdybychom byli odkázáni na pravdu *immanentní*, tak by to bylo s námi zlé, říká profesor Hejdánek i na filosoficky v mnoha svých spisech a já se k tomu přitakávám. Světem smýkají přivaly lži, přelévají se i do našeho nitra. Není divu, že se Pilát ptá: „Co je pravda?“ a jiní říkají, kde je pravda.

A člověk zakotvený v křesťanské tradici, čtenář Písma, ten, kdo promýšlí tyto věci v tomto pohledu, ví, že pravda zůstává nad námi a před námi. Že se dokonce dává poplivat a možná někdy i křížovat uprostřed klamu a lži, a přece je vítězná. I když je s námi, nejsme nikdy její majitelé, nýbrž nanejvýše služebníci. Ti, kdo ji nevlastní, ale kdo mohou a smějí být jejím vlastnictvím.

A zde jsme u toho, co se mi jeví jako možná nejpodstatnější, jako už určitý závěr. Vracím se na začátek. Pamatujete se, jak jsem tam říkal hned na začátku, že každý chce mít pravdu a tak za ni vydává to, co má? Jedni říkají: „Pravda jest,“ a myslí si, je to to, co vlastním, co produkuju. Druzí říkají: „Pravda není.“ A když ji nemám já sám a nemohu mít, pak není vůbec, protože je jen to, co mám.

Tak se skeptikové a agnostikové na jedné straně, kteří o pravdě pochybují, hluboce shodují s fundamentalisty, majetníky pravdy všeho druhu. Ten cynismus: je jen to, co má. Co nemám, co nevlastním, co neovládám, co nereguluju, není. To musím popřít, abych zůstal pánem u této bohorovnosti, říká se tomu.

A přece naše naděje a radost je v tom, co nemáme a co přece jest navzdory tomu, že to nemáme, a možná právě proto, že to nemáme. *Transcendence*, pravda *transcendentní*. Víte asi, jak na ni znovu naléhavě odkázal Václav Havel v jedné své americké řeči. Půjdu tak daleko, že právě jako křesťanský teolog řeknu, že snad ani není příliš důležité, jak ji nazveme. Zdali Bůh, či pravda, zdali Kristus, či *transcendence* – víme-li, o co jde. Víme-li, o co jde.

Nedávno jsem něco podobného, možná maličko jinak postaveného a bez biblických a lingvistických exkurzů, ale možná zase s rozvedením některých stránek, vykládal na sympoziu o našem státním hesle *Pravda vítězí*, které se konalo v minulý, předminulý týden, kde profesor Hejdánek mě zval, byl kurátorem této podstatné části.

Hejdánek: Prima. No, tam jsme se nad tím zamysleli, nad tím heslem. *Immanentní* pravda, pravda skeptických filosofů, exaktních přírodovědců, to, co sami vybádali a co nám pilně předkládají, není zbytečná. Má svou závažnost, je užitečná, bezesporu. Díky za to, že jsou tu lidé, kteří se s ní zaobírají. Ale je to pravda jiného řádu, jiné roviny, jiného druhu. Liší se od té, o které jsme tu mluvili, tím, že nevítězí. Nevede sama o sobě k dobrému.

Prudký vývoj vědy i celé naší civilizace, to už dnes víme všichni, nás nezavedl do ráje, jak doufali naivní pozitivističtí evolucionisté, ale na sráz, odkud hledíme do propasti zániku. A vědecká pravda nám všelijak pomáhá, ale neodpovídá nebo neproráží poslední hradby, kterými jsme sevřeni. Nevítězí nad smrtí, nad nicotností života. To je to vítězství, o které tu jde. Nad tím vším vítězí pravda živá, taková, která je nad námi a před námi. Proto je třeba ji hledat, a nikoliv tvořit. Podřizovat se jí, a nikoliv s ní manipulovat. Kráčet k ní jako služebníci, ne páni. Být pod ní, ne nad ní. Pak smíme doufat v její vítězství, ale pozor, v těch rozměrech, v té podobě a v těch časech, které si ona sama zvolí, ne které jí přikážeme. To už by zase nebyla nad námi. A pak se i smíme podílet na tom, že se zařadíme do jejího šiku nejen ve statečné pokoře, nýbrž i v dobré naději. Děkuju.

Jiný hlas: Děkuju. Tak, vážení přátelé, tak snad, i když to nepatří k přednášce běžně, tak snad bychom mohli ještě věnovat několik minut vašim dotazům, poznámkám a pověděli si, co a jak. I po semináři, kdo tady bude na semináři, tak se k tomu můžeme vrátit, ale teď využijeme pana profesora Hejdánka.

Hejdánek: Buďte přísní, jsem od studentů otužilý.

Jiný hlas: jistotu Boží blízkosti a nedá se říci, že by to všechno z nich vyrostlo jen z těch negativních stran. Dobře, bylo jim to darováno, mají to. Pak jsou tam lidé, kteří bez ohledu na to, jakou mají v sobě sami nejistotu, je to ten bezpředpoklad, ano, nějak věří. A pak jsou tam konečně ještě lidé, možná že by to právě byli někteří ti nejkritičtější, nejkrizovější postavy, které jsou mně zvláště blízké, které věří navzdory. A taková typická postava, která věří navzdory, je žalm 22. Ježíš cituje žalm 22 na kříži: Bože můj, Bože můj, proč jsi mne opustil. To je někdo, nechme teď stranou žalm i nechme stranou Ježíše. Podívejme se jenom na ten text krátce. To je někdo, kdo vyčítá Bohu, že je opuštěn. To je vážné slovo. Ale ani to vědomí nebo to přesvědčení, řekněme přesvědčení, už to je hezky usubjektivněné vyjádření, že ho Bůh opustil, ho nevede k tomu, že by s Bohem přerušil komunikaci. On mu to ještě vyčítá. A právě v tom je nakonec ta naděje toho dalšího pokračování, poněvadž ten žalm končí vítězným vyznáním, že Bůh je přece jen blízko a pomůže. Takže vidíte, že tady asi je cesta pro všechny typy lidí, každý se musí nějakým způsobem teprve najít.

Hejdánek: No podívejte se, do tohohle ještě k tomuhle tématu, mně se zdá, že třeba jeden z těch vyzývaných Ježíšem, tak říká: věřím, pomoz nedověře mé. Tedy Ježíš tam mluví, že víra jako zrno hořčičné roste ve veliký strom. Čili já bych se trochu bál příliš být tolerantní k těm, kteří věří v křeči, protože jsou nedostateční v tom nějakém překonání. Je to srozumitelné, pochopitelné, ale tam, kde žádná víra není, ani maličko, tak nemá co růst. Jenom z té negativní stránky to nejde. Ta negativní stránka samozřejmě tam může být dobrou motivací, ale musí být semeno. Ono musí tam začínat. V tomhle smyslu si myslím, že to je ta tradice křesťanská, že pouhá ta křeč, to, k čemu docházeli potom ti dialektičtí otcové a koncil a tak dále, *credo quia absurdum*, tady vidíte jistou přepjatost, nepochybně přepjatost. A to je pravda. Ne, naopak.

Jiný hlas: To lze hned doložit biblickým citátem z *Epistola ad Hebraeos* 11. kapitola, přistupující k Bohu věřití musí, že jest, a těm, kteří ho hledají, odplatu dává. Takže to je správně jistě. Možná, že jsem tohle měl zdůraznit, já to trochu přeskočil. Ale víte, asi nějak tak v tom smyslu, že každý z nás asi někdy v životě stál, a možná, že to nemuselo být v souvislosti s nějakými dramatickými okolnostmi, v takové chvíli třeba jenom vnitřního zamyšlení, na rozcestí. A teď na tom rozcestí se proti tomu zrnu hořčičnému kupí fůra argumentů. To zrno hořčičné je nutné, ale ta fůra argumentů, která se proti němu kupí, když se na ni podívám z té perspektivy, kterou jsem se vám snažil otevřít, není tak relevantní. Ale ani trošičku neproblematizuje nutnost toho hořčičného zrna. Takže asi takhle.

Hejdánek: Ono to souvisí s tím, že filosofie je na některé věci možná aktivnější než teologie, protože v těch dějinách filosofie se udělalo tolik chyb, že povědomí o těch chybách je možná daleko aktuálnější aspoň někdy než povědomí křesťanů o herezích. Ano, ano, ano, ano. Než křesťané přikryjí ty hereze velkým milosrdenstvím a bum bác a jsou pryč. To filosofové strhnou. To je pravda.

Jiný hlas: No podívejte se, třeba byste mohl na mě ještě takhle trochu zaútočit a zeptat se...

Hejdánek: Že bys poradil?

Jiný hlas: Ano. Podívejte se a co jsou pro vás hereze? Kde jsou pro vás hranice křesťanského pravověří? Co je pro vás ještě křesťanské a co už ne? Zajímá vás to?

Hejdánek: Většinou ne. Většinou, proto se nepovažuji za křesťana. No ale dobře, a třeba najednou, když to vymezím určitým způsobem, tak se najednou objeví, že právě ty jsou křesťanské hereze, heretici.

Já jsem tak prosycený tím svým lingvistěním, že herezi definuji jako záměnu subjektu a predikátu. Příklad: Bůh je láska. A ten predikát jmenný samozřejmě můžeme dát vždycky do instrumentálu, láskou, jasně.

Ale když řeknete: Láska je Bohem, tak je to v čudu. Poněvadž všechno to, co si představuju já jako láska, se stalo Bohem a je to modla. Kdežto dokud řeknu, že Bůh je láskou, mimo jiné, tak ten Bůh tu lásku přesahuje. Čili ta modla začíná tam, kde likvidace transcendence toho, koho nazýváme Bohem, vtrhne do

mých rukou a umožňuje mi manipulaci, která se odborně teologicky nazývá magií, nikoliv modlitbou. A v tomto smyslu straním těm, kteří možná, že nemají tak docela jasno, kdo je vede, ale rozumí sami sobě jako vedení. A odpírám těm, kteří sice vyhlašují, že je někdo vede, ale mají vepředu jen motor, kde sami šlapou na plyn. Děkuju za pozornost.

Jiný hlas: Velmi si toho vážím, jestli se můžu odvážit tě pozvat, abyste ještě přišel na náš seminář, tak jestli se ti chce, s Jakubem. My tam totiž čteme právě Petra Payna, tu jeho řeč bratislavskou, elementa k tomu semináři a tam totiž tři si vzali ten *Maximus*, co jsme vzali, tři se přihlásili o latinský text, takže si to čtou takhle ještě třeba vyzdvihnout. V češtině to taky Bartoš vydal v té rozježděné knize, myslím, co mu to špatně vytiskli, jak tam chybějí stránky, některé jsou přeházené a tak dále, to jsem tady všechno povídal. Ale my jsme zejména trochu hovořili o tom, on tam, já to teď řeknu zase velmi posunutě, že Bůh nepochybně stvořil pravdu, ale do té chvíle, co stvořil pravdu, tak už proti ní nemůže nic dělat a musí ji poslouchat. Payne tam dokonce píše, že pravda je nad Bohem. Já věděl, že ty provokace teologa vždycky mám v zásobě.

Hejdánek:

totiž říká, že pravda Ábelovi zvítězila proti zlému Kainovi, i když Ábel na to zařval. A Abrahamovi, že sestoupila do té horké *Mezopotámie* a tak dále, to se tam prostě... Pak tam je, že jakoby zvítězila v Jákobovi.

Jiný hlas:

No, jistě, *Genesis* 32. To jsem pro! To jsem pro!

Hejdánek:

To znamená, když Bůh uhne kousek, tak ta pravda mu dá na prdel. Když pravda zvítězí nad Bohem.

Jiný hlas:

Tak jestli máš chuť, tak to není teď. Máme teď seminář.

Hejdánek:

Totíž já mám, víte, před očima jaksi hebrejské znění té *Genesis* 32, mockrát jsem to vykládal.

Jiný hlas:

Ted' budeme všichni muset poslouchat, protože víme, že tam máme odborníka, co tam opravdu v té hebrejštině se s tím stalo. Pozor.

Hejdánek:

Pozor, já nevím, jak to bylo na nebi, já vím, jak to bylo u Jaboku. To je velký rozdíl, ten Jabok.

Jiný hlas:

U Jaboku, ano. U Jaboku. Skoro.

Hejdánek:

Mám vám to povídat, jak to bylo u Jaboku?

Jiný hlas:

Jsou všichni pro. To vidíš. Ted' pojď vyprávět, když oni mají docela jiné věci. Musíš se omluvit, když náhodou někdo se zvedne a odejde.

Hejdánek:

No jistě, třeba má hlad. Já už jsem obědval. Tak jak to bylo u Jaboku? Tak.

Milý Jákob se vrací z *Mezopotámie*, ale má strach, že narazí na nemilého bratříčka, a ten ho o všechno obere.

Jiný hlas:

Poněvadž ho nejdřív ovšem obral on, samozřejmě.

Hejdánek:

Ano, Ezaua. A pak se tam hrozně modlí Hospodinu a celý se zmítá strachem. Že by se tak moc bál Hospodina, to tam není. Ale pak přijde k mezi země zaslíbené, k brodu Jabok. A to není jen tak ledakterá mez. Víte, přes tu když přešel Abrahám, tak se teprve ocitl v zemi zaslíbené. Přes tu za Jozue, když šli Izraelští, tak vlastně znovu prožili přechod Rudého moře a tak dále.

A přepraví to, co má, a připravuje se, jak to bude s Ezauem, a zůstane tu sám. I zůstal tam Jákob sám. Samota je situace, ve které můžeme být přepadeni. A tu v tom brodu ho někdo přepadne. Samozřejmě tam mohly být pověsti dávné, že tam byl nějaký vodník, který topil lidi, co přes ten brod chodili – takové religionistické a literárně historické pozadí je složité. Ale někdo se mu postaví do cesty.

A hebrejšťina tam má, že to je muž. Hebrejské slůvko *iš* má tři významy. Znamená muž, jednotlivce a někdo. Tedy někdo, kdosi. To je, chcete-li, maska. On v té tmě nerozpoznává, kdo ho přepadl. Ale ten, kdo ho přepadl v temnotách, mu brání v jeho cestě a staví ho do rozhodnutí, zdali tou cestou půjde dál, a pak musí zápasit, anebo zdali se té cesty vzdá, obrátí se a uteče. Ale on už má všechno přepraveno přes ten brod. Jeho poslání a celý smysl jeho cesty života je v cestě vpřed.

A tu Jákob, třeba sám, třeba v noci, třeba s neznámým, se dá do zápasu. A ten zápas si musíme představit jako zápas, jak říkají řecky *zos*, kde se jeden druhého v objetí snaží povalit, a tím ho diskvalifikovat. A tu se stane, že Jákob... kdybych to chtěl psychologizovat, tak bych řekl, v úsilí, ve kterém ví, že teď už celá cena jeho života spočívá v tom, zdali zůstane věrný svému úkolu, a to je ta cesta vpřed, tak toho, koho v tom zápase objímá, nepouští.

A tu nastává úsvit. A úsvit je nebezpečná chvíle, protože při úsvitu padají masky. Bude vidět, s kým zápasí. A ten, koho považuje za démona, říká: „Pusť mě, protože svítá.“ A Jákob řekne ohromnou věc. Řekne: „Nepustím tě, leč mi požehnáš.“ Tohle slovo „leč mi požehnáš“ je třeba vidět v souvislosti s tím, co se stalo předtím. Ten zápasící totiž, v *kralické Bibli* se to takto překládá, urazil ho v příhyb stehna. To znamená, skromil mu kyčelní kloub. A Jákob se přesto nedal přemoci, nepustil ho z toho objetí. To skromení kyčelního kloubu znamená nejen nemožnost, aspoň na první pohled, další cesty, nýbrž znamená také rozbití možnosti dalšího požehnání. Požehnání, *barách* hebrejsky, je dar života a dar života je dar potomstva. A oni tenkrát měli představu, že rozmnožovací orgány muže jsou ledviny. A to souviselo s bedry, víte, tady. Jestliže tam byl skromlen, tak to znamená, že už toto požehnání cesty a potomstva, země a vůbec takového toho kráčení vpřed je mu odřeknuto.

A jestliže v tomto okamžiku prostý Jákob o požehnání nebo žádá si požehnání jako výkupné toho, koho drží, navzdory tomu, že je skromlen, znamená to, že Jákob v tom okamžiku žádá o něco jiného, než o co se dříve nazývalo požehnáním. Ten termín požehnání je tu pronikavě transformován. Jak? To se dá říct. To vysvětluje Pavel v *Epištole k Římanům* v osmé kapitole, že milujícím Boha všechny věci napomáhají k dobrému. Když vás potká démon v temnotách... a teď už musím být trochu osobní... tak můžete utéci, ale pak vám toto setkání nebude k dobrému. Anebo můžete vydržet tam, kde je vám zle, a to tak dlouho, až se vám tato zkušenost obrátí k dobrému. To je podstata jákovského boje. Protože odmítané utrpení a nepodstoupené nebezpečí rozbíjí a rozkládá. Kdežto přijaté utrpení, podstoupené nebezpečí integruje a transformuje. A Jákob se ptá: „Ne, ten neznámý...“ – řekněme mu neznámý – „jak se jmenuješ?“ Jákob dostává nové jméno – Izrael. Ten, který zápasil s Bohem a s lidmi a přemohl. Ale když se Jákob ptá na jméno neznámého, tak ten řekne: „Proč se ptáš na jméno mé, které je divné?“ Ale dává mu požehnání, on, bez jména. A tato bezjmennost je zároveň rozpuštění masky, protože bezjmenný je Hospodin. Hospodin, tedy hebrejsky ten tetragram, o kterém nevíme přesně, jak se vyslovoval – J-H-V-H, *Jahve*, *Jahu*, *Jaho*, není to jisté – je jenom zákryt. Znamená v překladu: ten, který je působivě přítomen. Ten, který působí bez ohledu na to, zdali ho přivoláváme nebo nepřivoláváme. Ten, který se nám tedy také může postavit dokonce v démonské podobě do cesty.

A on kulhal. Ano, proto, abychom už nekráčeli švarně po svých cestách. Ani nemohli. Ale kulhali po těch jeho. A v tom okamžiku je strach z bratra pryč. Proč se ho máš bát? Hospodina se budeš bát, říká mu. To je slavný zápas. Nejslavnější v celém *Starém zákoně*. A možná, že podobný, asi ještě intenzivnější, je ten Getsemane. „Ne já, ne jak já, ale jak ty.“ Možná, že by to k tomu Jákobovi stačilo.

Jiný hlas: Jo, jistě. Petr Payne ovšem byl pologramotný a tenhle výklad jistě neslyšel. Říkáte, že nám šlo o to, že on to vykládal jako vítězství nad blbostí?

Hejdánek: Ano, vlastně to je, protože...

Jiný hlas: A to nás neobvykle zaujalo, protože ten teolog si tohle dovolí. To i na tu dobu je dost výbojně.

On byl filosof i diplomat. Ale jako diplomat je to velmi nediplomatické, když tohle říká ten teolog v přítomnosti už jako otců a tak. A on tam má dvě místa. Ještě tam má jedno místo, že pravda se nesnáší s ničím nepravým a prožene skrze sebe každou nepravost pod skořápkou zdání. To nás zaujalo, teda aspoň já jsem se pokoušel to vtisknout do hlav přítomných, že by nás to mělo zaujmout.

Tak my teď tedy opravdu máme konec. A jestli teda opravdu... tak tady pozůstaň ještě na ten segment.

Hejdánek: Pozůstanu.

Jiný hlas: Ano, uvaříme jedno kafe aspoň.

Hejdánek: Ano, jedno kafe přineseno. Není ani potřeba ho donutit vypít. *Compelle intrare* není zapotřebí použít, tohoto posledního prostředku.

Jiný hlas: Já vám prozradím proč.

Hejdánek: Studenti jsou moje droga.